

ENNI MUSTONEN

KASVATTITYTÄR

ROUVANKARTANON TARINOITA I

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö
Otava

© Enni Mustonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

ISBN 978-951-1-45434-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

KASVATTITYTÄR – KESKEISIÄ HENKILÖITÄ

HEDDA NOORA eli HEDVIG ELEONORA LILLIEHÖÖK AF FÅRDALA, 17, Gustaf Lilliehöök af Fårdalan ja hänen toisen vaimonsa Magdalena Bručen esikoistytär, joka on kuusi-vuotiaana tuotu kotoaan Länsi-Götanmaalta Långaredin kartanosta Suomeen enonsa Anders de Bručen ja hänen vaimonsa Hedvig Juliana Nordenskiöldin kasvattityttärekseksi, kun isä ei ole kyennyt huolehtimaan perheestään säädynmukaisesti.

ANDERS DE BRUCE, ent. BRUCE, 54, majuri, Hedda Nooran etevä ja työteliäs eno, joka on äitinsä puolelta sukua Nordenskiöldeille ja omistaa Tuusulan Klemetskogissa Johannisbergin kartanon. Anders-eno rakastaa vaimoaan, kasvattitytärtään ja puutarhanhoitoa. Hänet on aateloitu yhdessä veljiensä kanssa vuonna 1752.

HEDVIG JULIANA NORDENSKIÖLD, 40, Hedda Nooran harras ja hyväntahtoinen kasvatusäiti, joka on joutunut äitinsä kuoltua huolehtimaan jo varhain nuoremmista sisaruksistaan.

ADOLF GUSTAF NORDENSKIÖLD, 29, luutnantti, Hedvigin velvollisuudentuntoinen veli, joka valvoo linnoitusupseerina rakennustöitä Sveaborgissa ja hoitaa isänsä omistamaa Frugårdin kartanoa ja sahaa Mäntsälän Nummisissa.

OTTO HENRIK NORDENSKIÖLD, 27, luutnantti, Hedvigin toinen veli, Ruotsin kuninkaan laivastossa palveleva etevä

nuori meriupseeri, joka on jo 13-vuotiaana lähetetty kotoaan Sipoon Eriksnäsistä Karlskronan merikadettikouluun.

LOVISA FREDRIKA NORDENSKIÖLD, 16, Hedvigin ujo pikkusisko ja perheen kuopus, joka on Hedda Nooran ystävä.

SOFIA HELENA NORDENSKIÖLD, 34, Hedvigin sisar, joka emännöi isänsä taloutta Eriksnäsin kartanossa ja toivoo hartaasti pääsevänsä naimisiin.

ANDERS JOHAN NORDENSKIÖLD, 36, luutnantti, Hedvigin veli, joka kärkkyy kapteenin vakanssia ja luulee olevansa todellinen naistenmies.

CARL FREDRIK NORDENSKIÖLD, ent. NORDENBERG, 72, eversti, Hedvigin, Sofian, Andersin, Adolfin, Oton, Lovisan ja neljän muun lapsen vahvatahtoinen isä, joka omistaa Eriksnäsin ja Frugårdin kartanoiden lisäksi maatiloja ja sahoja Etelä-Suomessa. Hänet on aateloitu yhdessä veljensä kanssa vuonna 1751 ansioistaan sotilaana ja talousmiehenä.

JOHAN NORDENBERG, 84, everstin vanhin veli, jonka mieli on järkkynyt ja joka kärsii vanhuudenheikkoudesta. Häntä hoidetaan Frugårdissa.

FRUGÅRDISSA

BRITA JÄRN, 67, Frugårdin tarmokas mutta kovaluontoinen emäntäpiika, joka on hallinnut kartanon palvelusväkeä rautaisin ottein, mutta on pääsiäisenä 1774 saanut ankaran slaagin ja makaa nyt vuoteenomana.

REETTA HEIKINTYTTÄR, 69, Frugårdin entinen paimen ja nykyinen kyökkipiika, joka on menettänyt toisen silmänsä isonvihan aikaan.

MAIJA ANNANTYTTÄR, 7, kartanon entisen sisäpiian avioton tytär, jonka Reetta on ottanut hoiviinsa, kun tytön äiti oli karannut maailmalle ja isoäiti oli kuollut.

LEENA ANTINTYTTÄR, 38, Frugårdin vastahakoinen sisäpiika, jonka pikkusisko Kaisa on naimisissa kartanon voudin Niilo Johanneksenpojan kanssa.

NIILO JOHANNEKSENPOIKA, 47, Frugårdin omavaltainen vouti, joka ei arvosta Reetta Heikintytärtä.

MARI ERKINTYTTÄR, 12, torppariperheen orpoytär, joka on tuotu Frugårdista pikkupiiaksi Johannisbergiin.

JOSEFIINA (FIINA) MATINTYTTÄR, 17, neuvokas palmikkopäinen torpantyttö, joka riiustelee isältään salaa Frugårdin nuoremman tallirengin kanssa.

LISÄKSI KIRJASSA vilahtelee Nordenskiöldejä, Möllersvärdejä, kreivejä ja kreivittäriä, pappeja, upseereita ja ruotusotilaita, puutarhureita ja kankureita sekä tietenkin piikoja, renkejä ja torppareita perheineen.

I. LUKU

HUHTIKUUSTA TOUKOKUUHUN 1774

Ensimmäinen sadepisara hipaisi poskea, kun oikaisin selkäni kryptimaan laidalla. Nyt oli viimeinenkin kasvilava saatu kevät-kuntoon. Vastamöyhennetty musta multa ja sen uumeniin kylvetyt siemenet janosivat jo vettä. Sade oli tosiaan alkamassa ihan niin kuin Hedvig-täti oli aamulla ennustanut. Heleän-sininen taivas, joka vielä äsken oli kaartunut kartanon puiston ja puutarhan ylle, oli äkkiä peittynyt tummanpuhuviin pilviin. Hans, Johannisbergin vähäpuheinen puutarhuri, vilkaisi hän-kin taivaalle ja komensi renki-Erikin viemään käsikärryihin lastatun kuorman alas jokirantaan. Hedvig-täti oli käsenyt viedä kasvilavojen ja kukkapenkkiä päältä kerätyt mustuneet oljet ja kuivuneet kuusenhavut valpurinkokkoon.

Ei maar, nyt alkoi pisaroita tipahdella taivaan täydeltä. Puutarhuri lähti kiireesti kohti omaa tupaansa, ja minunkin oli pakko sääntä helmojani kannatellen kohti kartanoa, jotten kastuisi kokonaan. Ehdin juuri ja juuri kavuta ylös portaita etuovelle pylväskatoksen suojaan, kun alkoi sataa kaatamalla. Vesipisarat iskeytyivät kiviportaisiin sellaisella voimalla, että

helmat kastuivat, kun seisahduin ravistelemaan kuivuneita ha-
vunneulasia vaatteistani.

Samassa joku avasi ulko-oven. Se oli valkoshiuksinen Anna,
Johannisbergin emäntäpiika ja Hedvig-tädin luottopalvelija.

– Hedda Noora tulee heti paikalla sisään, ettei saa kuoleman-
tautia! hän komensi. Koska olin tädin kaima, minua oli Jo-
hannisbergissä jo pikkutyttönä ruvettu kutsumaan Hedda
Nooraksi. – Hedvig-rouva lukee kirjettä sinisessä förmaakissa,
hän lisäsi puoliääneen sulkiessaan ulko-oven jäljessäni.

Postilaukku oli siis haettu! Mieli teki saman tien rynnätä tä-
din luo, mutta pakko oli ensin mennä kyökkiin käsiensulle.
Keittäjä-Greta pudisteli päätään paheksuvasti nähdessään mi-
nun hankaavan suopaan kastetulla rievulla mustia kynnenalusiani
puhtaaksi muttei sanonut mitään, tuhahti vain. Greta oli alku-
jaan krouvarin tytär Tukholmasta eikä voinut ymmärtää, miten
me tädin kanssa saatoimme hääriä päiväkausia puutarhassa kuin
pahaiset piikatytöt, vaikka olimme aatelissukua. Pikkupiika Mari,
joka oli lakaisemassa kyökin lattiaa, kiirehti sentään tuomaan mi-
nulle rohdinpyyhkeen, kun lopulta olin saanut käteni puhtaiksi.

Kun kiitin häntä, tyttöparka punastui ja niiasi syvään.
Pikkupiika ei ollut täkäläisiä vaan orvoksi jäänyt torpan-
tyttö, joka oli tuotu Klemetskogiin peninkulmien takaa Fru-
gårdista, Hedvig-tädin synnyinkartanosta. Vaikka tyttö oli
ollut Johannisbergissä jo syksystä saakka, hän ei tahtonut vie-
läkään ymmärtää Greta-muorin laulavaa riikinruotsia. Ellei
pikkupiika olisi ollut tädin suojatti, hän olisi taatusti ollut hä-
tää kärsimässä tuikean keittäjäntären komennossa.

Anna syytti juuri kynttilöitä, kun tulin förmaakiin. Huo-
neessa oli hämärää, sillä sade ryöppysi harmaana verhona

vasten ikkunaruuutuja. Hedvig-täti istui sohvalla kirjettä lukemassa mutta laski sen syliinsä minut nähdessään. Hän nyökkäsi tyytyväisenä kuultuaan, että olimme puutarhurin ja renkipojan kanssa saaneet kaikki kasvilavat kuntoon juuri ennen kuin sade alkoi. Täti olisi itsekin lähtenyt puolisen jälkeen kryptimaalle, ellei sitkeä noidannuoli olisi taas pakottanut häntä pysyttelemään sisällä.

– Hienoa tyttöseni! hän kehaisi ja taputti sohvaa vierellään. Yhä vielä Hedvig-täti puhutteli minua kuin pikkutyttöä, vaikka siitä oli jo yli kymmenen vuotta, kun Mamma oli tuonut minut tänne Johannisbergiin hänen ja Anders-enon kasvatiksi.

Samassa silmäni osuivat kirjeeseen, jonka täti oli laskenut syliinsä. Ei epäilystäkään! Tuo oli Otto-serkun käsialaa. Tunsin sen heti, vaikka siitä oli jo melkein puoli vuotta, kun olin saanut Otolta syntymäpäiväksi pienen onnittelukortin, johon hän oli piirtänyt kukkakraussin ja numeron 17.

Ehdin jo toivoa, että Otto olisi lähettänyt edes terveisiä minulle, kun Hedvig-täti ryhtyi lukemaan ääneen pikkuveljensä kirjettä. Saattoi melkein kuulla Oton selittävän innoissaan, mitenkä laivastossa oli jälleen vapautunut vakituinen kapteenin virka ja häntä oli neuvottu hakemaan sitä. ”*Niin kuin rakas sisar tietää, upseerin virka avomerilainavastossa on ollut haaveeni kadettikoulusta lähtien.*”

Oliko tämä nyt se virka, josta Otto oli puhunut jo silloin, kun hän oli viimeksi palannut Karlskronasta kesäksi Suomeen ja viipynyt täällä Johannisbergissäkin pari viikkoa? En ollut silloin vielä täyttänyt viittätoista, mutta Otto oli jo muutaman päivän päästä tunnustanut mieltäneensä minuun enkä minäkään ollut tavannut koskaan ketään, joka olisi yhtä komea,

hauska ja ystävällinen. Eron hetki olisi ollut vieläkin murheelisempi, ellei Otto olisi lähtiessään luvannut, että heti saatuaan kunnan viran Amiraliteetista hän palaa pyytämään Anders-enolta kättäni.

Siitä oli kohta jo kolme vuotta. Viime syksynä, kun Otto oli palannut pitkältä Afrikan purjehdukselta eikä tullut edes käymään kotona, olin varma, että hän oli unohtanut lupauksensa. Se Hedvig-tädin kirjeen mukana lähetetty kuvakortti oli kuitenkin herättänyt taas aran toiveen. Ehkä sittenkin...

Kieltämättä olin vähän pettynyt, kun Oton kirjeessä ei tällä kertaa erikseen mainittu rakasta *cousine Lilliehöökiiä*, lähetettiin vain lopuksi lämpimiä terveisiä arvoisalle Anders-enolle ja kaikille rakkaille sukulaisille. Jonkinlaisena lohtuna oli sentään tieto, että Otto oli saanut muutaman kuukauden mittaisen komennuksen meriväylien mittaustöihin Ruotsin itärannikolle ja Ahvenanmaan saaristoon. ”*Jos hyvin käy, pääsen ehkä käymään luonanne vielä tänä kesänä*”, hän lupaili kirjeensä lopussa.

Hedvig-täti oli tietysti mielissään jo pelkästä ajatuksesta, että saisi pitkästä aikaa nähdä rakkaan pikkuveljensä. Kun Anders-eno palasi illansuussa Lohjalta, jossa hän oli viipynyt melkein viikon rykmenttinsä asioilla, täti olisi halunnut illallisen jälkeen lukea hänelle Oton kirjeen. Eno tahtoi kumminkin mieluummin lähteä kanssani katsomaan puutarhaa, sillä sade oli lopultakin tauonnut. Hedvig-täti antoi periksi mutta vaati, ettemme saaneet lähteä ulos ennen kuin pikkupiika oli juoksuttanut sarkaviitan harteilleni.

Niin me sitten vaelsimme Anders-enon kanssa lätäköitä väistellen tarkastamaan sekä vanhan kryptimaan vastakylvetyt la-

vat että ne uudet pengerrykset, joiden luo piti tänä keväänä istuttaa Eriksnäsissä kasvatettuja kirsikkapuun taimia. Eno oli viime syksynä laatinut tädin ja puutarhurin kanssa uuden ja entistä laajemman puutarhasuunnitelman, mutta talvi oli tullut kovin aikaisin ja kaivuutyöt olivat jääneet pahasti kesken. Sekin puutarhan toisella laidalla sijaitseva entinen potaattimaa, jonne oli tarkoitus rakentaa uusi huvimaja ja kaivaa kaksi suurta vesiallasta sen molemmin puolin, oli nyt sulavesien ja sateiden jäljiltä yhtenä mutalammikkona. Kun ehdotin enolle, että Erik tai joku muu renkipojista voisi kaivaa uuden ojan, joka johtaisi liiat vedet rantaniitylle, hän pudisti päätään.

– Nyt on liian myöhäistä, rakas lapsi, hän huokasi harmissaan. – Kaikki rengit tarvitaan toukokuuhun kartanon pelloille.

Paluumatkalla puutarhan toiseen päähän Anders-enon mieliala kohentui hiukan. Sivikäytävää reunustamaan oli siirretty syksyllä vanhat vadelmapensaat, jotka olivat ennen rehottaneet lähellä tienpuoleisen sivupytingin seinustaa. Pensaat näyttivät talvehtineen ihmeen hyvin. Myös syksyllä istutetuissa uusissa mansikkapenkeissä pilkotti jo hiukan vihreää.

Kierroksen lopuksi lähdimme vielä katsomaan perunanituja. Enon poissaollessa olimme näet puutarhurin kanssa valikoineet kellarista parhaat siemenperunat ja tuoneet ne itämään kukin laji omassa vasussaan lasi-ikkunaiseen ansariin, joka oli rakennettu tallin eteläpäättyyn. Anders-eno oli oikein mielissään, kun Frugårdin punakuoripotaatteihinkin näytti tänä vuonna kasvavan komeat idut. Lähtiessä eno varmisti itse, että ansarin ovi oli suljettu kunnolla, jottei yökylmä pääsisi puraisemaan kallisarvoisia siemenperunoita.

Sateen jälkeen ilma oli raikas mutta todellakin niin vilpoinen, että viitta oli tarpeen. Tuoksui mullalta ja keväältä, ja

linnut visersivät kilpaa jokirannassa. Aurinko oli jo peittynyt lännen puolen pilviin, jotka hehkuivat liekinpunaisina. Kun tulimme navettapihaan, näin tallin oven olevan auki. Sieltä kuului jokin kolahdus ja tuttu hirnahdus. Anders-eno oli jo lähdessä sisälle mutta tyytyi vain nyökkäämään, kun sanoin käyväni vielä katsomassa Stellaa.

Kesti hetken ennen kuin silmät tottuivat tallin hämääseen. Matts, vanha tallirenki, puuhaili lyhtyineen satulahuoneessa tallin perällä. Stellan pilttuu oli käytävän päässä. Siellä mustaharjainen tammani rouskutti heinää kaikessa rauhassa ja väistyi tottuneesti sivuun minut nähdessään. Turpa hamusi jo viitani kaulusta, kun kaivoin hameen taskusta leipäpalan. Totta kai olin muistanut Stellaa illallispöydässä. Me kaksi olimme olleet erottamattomat siitä pitäen, kun Anders-eno toi siron ruunikkotamman Johannisbergiin kymmenvuotislahjakseni.

Hedvig-täti oli ensin ollut kauhuissaan jo pelkästä ajatuksesta, että saisin oman ratsun. Täti antoi periksi vasta kun eno selitti Stellan sopivan nimenomaan pikkutytylle, sillä se oli peitsari ja liikkui siis tasaisemmin kuin tavalliset hevoset. Minulle teetettiin oma pehmustettu satula ja leveähelmainen ratsastushame, jotta pystyin istumaan tukevasti hajareisin hevosen selässä.

Naistensatulaa Hedvig-täti ei hyväksynyt, sillä hän oli nähnyt omin silmin Hertonäsissä, miten eräs Ehrensvärdin vieraista oli kuollut pudottuaan naistensatulasta pillastuneen hevosen jalkoihin. Anders-eno oli itse opettanut minut ratsastamaan. Lähdin vieläkin mielelläni enon seuraksi, kun hän kiersi ratsain tiluksiaan tai poikkesi puhumaan seurakunnan asioista pappilaan tai naapurikartanoihin.

Olin juuri lähdössä tallista, kun Stella nosti äkkiä päättään korviaan höristäen. Minäkin erotin jo kavionkopseen. Joku ratsasti pihaan täyttää laukkaa ja seisahtui tallin eteen. Matts ehti ensimmäisenä ulos ja piteli tulijan hevosta, kun saavuin ovelle. Iltahämärissä en tuntenut ratsastajaa, jonka kolmikolkkahattu oli painettu melkein silmille, ennen kuin tuttu ääni kysyi, olivatko rakas sisar ja lanko kotona.

Ehdin hädin tuskin vastata myöntävästi, kun Adolf-serkku lähti jo harppomaan viitta liehuen kohti kartanoa. Hänkin oli yksi Hedvig-tädin monista pikkuveljistä, Ottoa vähän vanhempi. Adolf oli linnoitusupseerina Sveaborgissa, joten kaipa hän oli tuomassa jotakin tärkeää viestiä Anders-enolle.

Vanha tallirenki oli ryhtynyt kiukkuisesti murahdellen hoivaamaan Adolfin väsynyttä hevosta. Sen suupielistä tip-pui vaahtoa ja kaviot ja vuohiset olivat savesta harmaat. Kun Matts lähti taluttamaan hevosta talliin, se oli vähällä kompas-tua kynnykseen. Minkä ihmeen takia Adolf oli ratsastanut hevosensa noin uuvuksiin?

Heti kun tulin ruokasaliin, näin, että Adolf-serkku oli tuonut ikäviä uutisia. Hedvig-täti pyyhki silmiään nenäliinaan ja Anders-enokin rypisti kulmiaan huolestuneen näköisenä, kun serkku selitti koko huushollin olevan täysin hunningolla. Anna oli jo ehtinyt tuoda Adolf-serkulle kuuman totin ja ison voileivän, jota mies haukkasi aina puheittensa välillä. Kesti siis hetken, ennen kuin ymmärsin hänen puhuvan Frugårdista. Vähä vähältä minäkin sain selville, mitä heidän vanhassa kotikartanossaan oli tapahtunut.

Brita-muori, kartanon tarmokas emäntäpiika, joka oli aikoinaan tullut Frugårdiin Hedvig-tädin lapsenpiikaksi, oli

saanut halvauksen pääsiäisen aikaan ja maannut siitä pitäen vuoteenomana. Vain vasen käsi liikkui hiukan, mutta puheesta ei saanut mitään selvää, kun Adolf-serkku oli eilen saapunut kartanoon tekemään voudin kanssa tilejä ja koettanut kysellä naisen vointia. Voudin vaimo, joka oli viimeisillään raskaana, oli yrittänyt hoitaa talon ainoan sisäpiian avulla sekä sairasta emäntäpiikaa että omaan kamariinsa sulkeutunutta setä Johania, mutta tänä aamuna naisparka oli ollut jo niin kipeänä, että oli joutunut makuulle hänkin.

– Ja ukko on taas päästään aivan sekaisin, Adolf huokasi ja haroi tummaa tukkaansa, joka oli sidottu niskaan tiukalle palmikolle. En ollut pitkään aikaan nähnyt häntä ilman peruukkia. Onneksi Anders-eno ei ollut yhtä tarkka univormuista ja peruukeista niin kuin moni muu Sveaborgin korkea upseeri.

Kaikesta huomasi, että Adolf-serkku oli enemmän huolissaan sedästään kuin vanhasta emäntäpiiasta. Johan-setä, joka oli asunut Frugårdissa jo vuosia, oli hänen ja Hedvig-tädin isän elikkä Eriksnäsin Everstin vanhin veli ja jo pitkälti yli kahdeksankymmenen. Hän istui kuulemma vain sänkynsä laidalla itseään huojutellen, tuijotti eteensä mitään näkemättä ja soperteli outoja sanoja. Brita-muori oli jo vuosia ollut ainoa, joka oli saanut vanhuksen syömään ja nukkumaan ja käyttäytymään melkein kuin tavalliset ihmiset. Niinpä Johan-setä oli lopulta siirretty veljensä luota Eriksnäsisistä Frugårdin taitavan emäntäpiian hoiviin.

Kartanossa tarvittiin nyt apua, se oli selvä. Senkin ymmärsin, miksi Adolf-serkku kääntyi hädissään isonsiskonsa puoleen, olihan Hedvig-täti ollut jo ainakin viisitoista vuotta pikkuveljiensä tuki ja turva sen jälkeen kun heidän äitirouvansa kuoli. Eversti oli toki tarmokas ja päättäväinen perheenpää mutta jo

yli seitsemänkymmenen. Hänellä oli aivan tarpeeksi murheita Eriksnäisistä ja muista tiluksistaan sekä varsinkin Hedvig-tädin pikkuveljestä Anders Johanista, joka oli kai joutunut ikävyysiin, vaikkei siitä minun kuulteni puhuttukaan ääneen.

– No mutta eikö Hedda Noora voisi lähteä sinne nyt heti? Anders-eno kysyi ja kääntyi katsomaan minua, kun oli käynyt ilmi, ettei Hedvig-täti pystyisi vielä moneen viikkoon matkustamaan Frugårdiin. Maantie oli kuulemma niin huonossa kunnossa, että vaunut olisivat koko ajan vaarassa juuttua mutaan. Pahimmassa tapauksessa ne särkyisivät johonkin routakuoppaan. Sitä paitsi toista peninkulmaa pitkä metsätaival Ohkoisista kartanoon olisi joka tapauksessa pakko kulkea ratsain, jos aikoi päästä perille yhdessä päivässä.

Ellei Hedvig-täti olisi Anders-enon kysymyksen kuultuaan puhjennut niin jyrkkiin vastalauseisiin, olisin varmaan itsekin torjunut kohteliaasti enon ehdotuksen. Kun täti alkoi voivotella, miten olin aivan liian nuori ja kokematon kantamaan moista vastuuta, sisuunnuin ja muutin mieleni. Ennen kuin hän ehti litiansa loppuun, ilmoitin enolle, että totta kai olen valmis lähtemään Frugårdiin, jos minusta kerran voi olla siellä apua.

Pakko myöntää, että hetken ehdin jo katua lupaustani. Säkähdin nimittäin kuollakseni, kun Adolf-serkku, joka muuten oli aina niin vakaa ja asiallinen, kääntyi puoleeni ja alkoi selittää silminnähdän liikuttuneena olevansa minulle ikuisesti kiitollisuudenvelassa. Onneksi Hedvig-täti alkoi siinä samassa pohtia ääneen meidän matkavalmistelujamme niin että kiusallinen kohtaaminen voitiin sivuuttaa vähin äänin.

Ilman Anders-enon neuvoja olisin tuskin nukkunut silmätäyttyä seuraavana yönä. Kun täti oli lähtenyt Annan kanssa

järjestämään Adolf-serkulle yösjaa alakerran pienempään vieraskamariin, jäimme enon kanssa vielä hetkeksi kahden ruokasaliin. Kaipa eno huomasi hämmennykseni ja ryhtyi siksi vakuuttamaan, ettei minulla ollut mitään pelättävää Frugårdissa. Hän kertoi asuneensa itse nuorena miehenä Eriksnäisissä jonkin aikaa samassa kamarissa Johan-sedän kanssa ja ymmärtäneensä jo silloin, ettei tämä ollut oudoista puuskistaan huolimatta vaarallinen muille kuin itselleen.

– Johan-setä on korkeasta iästään huolimatta kuin säikky pikkulapsi, Anders-eno selitti. Hän arveli vanhuksen säikähtäneen pysyvästi jo lapsena, kun perhe oli joutunut pakenemaan henkensä kaupalla ensin ruttoa ja sitten sotaa. Kun hulluuskohtaus iski, oli viisainta istua Johanin viereen, tarttua häntä kädestä, puhua rauhoitellen ja vaikka laulaa sitä virttä, jota Hedvig-tätikin usein lauloi iltaisin, sitä, jossa puhutaan Jeesuksen johdatuksesta.

Anders-enolta uskalsin lopulta kysyä sitäkin, miksi Adolf-serkku oli äsken käyttäytynyt niin oudosti ikään kuin olisin pelastanut hänen henkensä. Siihen eno vastasi hymähtäen, että siltä Adolfista varmaan tuntuikin. Voi vain kuvitella, millaisen kiukunpuuskan Eversti olisi saanut, jos hänen aikuinen poikansa olisi ratsastanut suoraan Eriksnäsiin hakemaan apua.

– Adolf-parka on jo vuosia joutunut kantamaan yksin vastuuta Frugårdin asioista ja tekemään niistä tiliä isälleen, eno selitti. – Kunnianarvoisa appeni on ollut... krhm... luvalla sanoen vaativa kasvattaja varsinkin näille nuoremmille pojilleen, jotka olivat vielä keskenkasvuisia äitinsä kuollessa. Moitetta on ollut helpompi jakaa kuin kiitosta. Luojan kiitos, Adolfista on isänsä ankaruudesta huolimatta kasvanut ahkera ja kunnollinen nuorimies.

Kun ruokasalin kello alkoi kilahdella kymmentä, Anders-eno totesi, että meidänkin oli aika lähteä nukkumaan. Ovella hän kääntyi vielä muistuttamaan hymyillen, että kohta olisi minunkin ruvettava miettimään, miten kasvatan omista lapsistani yhtä rohkeita ja reippaita kuin itse olen.

Vasta vuoteessa tajusin Anders-enon puhuneen minulle ensimmäisen kerran naimisiinmenosta ja lasten kasvattamisesta. Tähän asti vain Hedvig-täti oli joskus vihjannut kuin ohimennen mahdollisista sulhasehdokkaista tai minun tulevista häistäni, mutta hänkin oli varoitellut menemästä naimisiin liian nuorena. Tädin oma äitirouva oli kuulemma ollut vihille mennessään vasta neljäntoista ja niin lapsellinen, että hän oli tahtonut häiden jälkeen ottaa omat nukkensa mukaan lähtiessään emännöimään Frugårdia.

Varhain seuraavana aamuna Hedvig-täti tuli herättämään minut. Hänen kintereillään huoneeseen pujahti myös pikkupiika-Mari kahvitarjotinta kantaen. Aamusumu peitti vielä puiston, mutta aurinko kuului jo udun lävitse. Täti vakuutti, että päivästä oli tulossa kaunis, eikä hän näyttänyt enää olevan kovin huolissaan minun Frugårdiin lähdöstäni. Sitä täti vain murehti, mitenkä jaksan istua hevosen selässä koko pitkän matkan. Ei auttanut muu kuin lyödä leikiksi. Pikkupiikakin tirskahti, kun huomautin tädille kieltämättä vähän nenäkäästi, että oli toki paljon raskaampaa niin selälle kuin jaloille puuhata kryptimaalla aamusta iltaan kuin keinahdella mukavasti satulassa ja ihailla maisemia.

Sillä aikaa, kun join kahvia ja söin vastapaistettua ohraleipää voin ja hunajan kera, Hedvig-täti luetteli, mitä kaikkea pitäisi teettää Frugårdin väellä, jotta kaikki kevättyöt tulisivat ajoissa

tehdyiksi. Lopuksi hän avasi pienen matka-apteekkinsa, joka minun piti ottaa mukaan, ja selitti, miten mitäkin rohtoa tuli käyttää. Kallisarvoista *Tinktura Cardialista*, jota eno oli tuonut Tukholmasta, saisi käyttää vain hätätilassa. Jos näyttäisi siltä, että Brita-muori tekee kuolemaa, hänen suuhunsa pitäisi laittaa pikkulusikalla neljä tippaa tinktuuraa sekoitettuna pienen määrään hunajaa.

Täti lupasi itse tulla Frugårdiin heti kun tiet olisivat siinä kunnossa, että vaunuilla voi päästä perille. Sitä ennen voisin yrittää hoitaa Brita-muorin halvaantuneita jäseniä nokkoshauteilla, samanlaisilla, joilla oli hoidettu nyrjähtänyttä nilkkaani viime keväänä. Frugårdin päärakennuksen takaa puoronotkon etelärinteeltä saattaisi hyvinkin jo löytää nokkosensersoja, täti arveli. Parasta olisi tietysti, jos Anders-eno saisi pestatuksi Sveaborgista välskärin tulemaan Frugårdiin ja iskemään suonta.

– Mutta halvaus on niin kovin arvaamaton tauti, Hedvig-täti huokasi. – Täytyy rukoilla Brita-rukan puolesta, sillä loppujen lopuksi kaikki on Korkeimman kädessä. Toisinaan slaagi tappaa silmänräpäyksessä, mutta joskus tapahtuu sellainenkin ihme kuin maaherrasedälleni aikoinaan. Kauanhan se kesti slaagin jälkeen, mutta lopulta setä kykeni kävelemään ilman keppiä ja hoiti virkaansa vielä vuosikausia.

Mitä enemmän Hedvig-täti neuvojaan lateli, sitä enemmän minua alkoi taas jännittää. Tuntui pelottavalta ajatella, että joutuisin yksin vastuuseen kuoleman kielissä olevasta emäntäpiiasta ja mielipuolesta vanhuksesta. Enää en kuitenkaan voinut perääntyä päätöksestäni, se oli selvää.

Tädin vielä huokaillessa olin ruvennut jo pukeutumaan. Nähdessään, etten aikonut pukea paitani päälle lainkaan

kureliiviä, hän pöyristyi. Hedvig-tädillä itsellään oli näet niin huono selkä, että hänen piti käyttää tiukkaan nyöritettyä ja valaanluilla vahvistettua kureliiviä sekä päivällä että yöllä.

– Voi täti, ratsastaessa kureliivi painaa sydänalaa, selitin tädille samalla kun vedin jalkaani sen pehmeän alushameen, jota ratsastushameen alla käytettiin. Siihen oli näet ommeltu leveä lahje kummallekin jalalle. – Kureliivin kanssa tulisi vain hiki, kun joudun kumminkin Frugårdissa hoitamaan Brita-muoria ja hääräämään kyökissä ja ehkä puutarhassakin. Koska satulalaukkuun ei kuitenkaan mahdu kuin pari vaatekertaa, otan mieluummin mukaan paitojen ja sukkiensa lisäksi vain nämä pari vanhaa röijyä ja nuo kotikutoiset hameet.

– Niin mutta Hedda Noora, ethän sinä voi pukeutua kuin jokin piikatyttö, jos kartanoon tulee vieraita tai itse lähdet viisitille, Hedvig-täti päivitteli, vaikka äänestä kuuli hänen jo antavan periksi.

– Voihan täti sitten Frugårdiin tullessaan tuoda mukanaan tuon kureliivin ja vaikka tuon vihreän silkkipuvun, ehdotin tätiä lohduttaakseni ja puin ylleni palttinaisen ratsastusröijyn, joka oli hartioista ja hihoista sopivan väljä.

– Tuo nyt on aivan liian ohut, täti huokasi röijyni nähdesään ja vaati, että minun oli ehdottomasti puettava päälleni sarkaviitta, jotten kylmety matkalla. Siihen oli tietysti pakko suostua.

Hevoset odottivat jo valmiiksi satuloituina, kun vihdoinkin saavuin Hedvig-tädin saattelemana vaatenyytin ja matka-apteekin kanssa tallille. Kovin paljon tavaraa ei Stellan satulalaukkuihin todellakaan mahtunut, joten kyökistä annettu eväsvakka ja matka-apteekki täytyi ahtaa Adolf-serkun suuriin nahkasiiniin

satulalaukkuihin. Serkku ehti jo nousta levottomasti liikahtele-
van hevosensa selkään, kun Hedvig-täti vielä syleili minua
lähtiäisiksi ja kuiski korvaani viimeisiä varoituksiaan. Lopulta
Anders-eno auttoi minut satulaan ja huusi vielä jälkeemme,
että Adolf-serkun täytyy pitää minusta hyvää huolta.

En tiedä, kuuliko serkku enon kehotuksen. Ainakaan se ei
näyttänyt vaikuttavan häneen millään lailla. Kylätielle päästy-
ään Adolf lähti ratsastamaan täyttä laukkaa eteenpäin ja siitä-
köns Stellakin riehaantui. Sain pidätellä tulista pikkutammaani
kaikin voimin, jottei se olisi lähtenyt kilpasille isompansa
kanssa.

Vasta jokisillalle johtavan tien käänteessä serkku pysäytti
hevosensa ja kääntyi katsomaan taakseen. Ehdin juuri ja juuri
saada Stellan laukasta käyntiin, mutten pysähtynyt vaan jat-
koin sivulleni vilkaisematta miehen ja hevosen ohitse suoraan
alas sillalle. Adolf-serkun ei auttanut muu kuin seurata pe-
rässä. Niin me sitten ratsastimme käymäjalkaa Skavaböleen
saakka, minä edellä, Adolf-serkku jäljessäni. Isolla maantiellä
hän lopulta kannusti hevosensa viereeni ja tokaisi:

– Serkkuhan ratsastaa tyttölapseksi oikein mainiosti!

Ehkä Adolf yritti jollakin lailla hyvittää äskeistä ja kehui
siksi ratsastustaitoani. Silti moinen vähättely loukkasi enem-
män kuin imarteli ja olin vähällä vastata äkäisesti, etten to-
dellakaan ollut lähtenyt tälle matkalle laukatakseni kilpaa
hänen kanssaan. Kaipa serkku vaistosi ärtymykseni tai sitten
hän ymmärsi itsekin puhuneensa sopimattomaan sävyyn. Joka
tapauksessa mies alkoi selittää ikään kuin anteeksipyydellen,
että Linus oli kovin kärsimätön, jos se joutui odottelemaan
liikkeellelähtöä. Siksi hevonen täytyi aina ensin nostaa het-
keksi laukalle, jotta sen luonto ehti tasaantua.

Selitys tuntui minusta kummalliselta, mutten ehtinyt ruveta väittämään vastaan, sillä juuri silloin maantie kääntyi kohti notkoa ja näytti alhaalla muuttuvan pelkäksi liejuksi. Pakko oli seurata Adolf-serkun esimerkkiä ja ohjata hevonen kulkemaan pitkin pientareta. Seuraavassa ylämäessä törrötti kuusennäre keskellä tietä. Joku oli työntänyt sen syvään routakuoppaan varoittaakseen muita. Adolf-serkku oli oikeassa. Tie oli tosiaankin aivan liian huonossa kunnossa, jotta Hedvig-täti olisi voinut lähteä vaunukyydillä Frugårdiin.

Kun lähestyttiin Tuomalan kylää, kysyin serkulta, missä oli tarkoitus juottaa hevoset ja syödä eväitä. Adolf arveli, että viisainta oli pysähtyä Kyrölän kievariin. Bouchtien kartanoon ei kannattaisi hänen mielestään poiketa, vaikka uusi pytinki oli-kin jo valmistunut viime vuonna palaneen tilalle. Jos vieraanvarainen kartanonväki sattuisi olemaan kotona, emme pääsisi jatkamaan matkaa ennen kuin illalla emmekä välttämättä vielä silloinkaan. Sen sijaan eväitä voi näin kauniilla ilmalla syödä vaikka kievarin pihamaalla ja pyytää piikkaa tuomaan meille oluttuopilliset, niin ei tarvitse mennä hollituvan metelin ja piipunkäryn sekaan.

Aikamoinen tungos vallitsi kievarin juottokaukalonkin äärellä. Kesti hetken ennen kuin pääsimme juottamaan omat hevosemme. Sekin oli kiusallista, että niin moni hevosenjuottaja töllisteli silmät silarenkaina minua ikään kuin he eivät olisi ikinä nähneet ketään hame päällä hajareisin satulassa. Ei auttanut muu kuin tuijottaa kaukaisuuteen ja olla sen näköinen, ettei kuule väen naureskelua.

Onneksi paikalla oli sentään rivakka renkipoika, joka nosteli vinttikaivosta vettä kaukaloon. Sivummalla pari äänek-

käästi sadattelevaa talonpoikaa yritti korjata särkynyttä kärrynpyörää. Kun vihdoin lähdimme eväiden ja kylmän oluen virkistäminä jatkamaan matkaa, näimme, että vähän matkan päässä kievarista pohjoiseen oli lankkukuorma kaatunut ojaan. Ilmeisesti sateen pehmittämä pengeri oli pettänyt raskaan kuorman alta, ja alimmaksi jäänyt kärrynpyörä oli särkynyt. Nelipyöräkärrien taka-akselikin näytti vääntyneeltä.

Kun säälittelevin miesparkoja, Adolf väitti, että he saivat syyttää onnettomuudesta vain omaa tyhmyyttään ja ahneuttaan. Hänen mielestään oli sulaa hulluutta lähteä tällaisena rospuuttoaikana viemään raskasta lankkukuormaa kärrypelillä Helsinkiin, vaikka siitä saisikin tähän aikaan kaupungissa vähän paremman hinnan. Ei Frugårdin sahattakaan ajettu lankkuja ja lautoja Eriksnäsiin muuta kuin talvella kunnan rekikelillä tai joskus harvoin keskellä kesää, jos tiet olivat riittävän kuivia.

Liejupaikkoja ja routakuoppia piti väistellä jatkossakin. Aurin-gosta päätellen oltiin jo iltapäivän puolella, kun vihdoin ratsastimme sillan yli Kellokoskelle. Olin käynyt täällä viimeksi pikkutyttöä Anders-enon kanssa, kun eno oli myynyt täkäläiset tiluksensa kenraali Ehrensvärdille. Silloin jokirannassa oli ollut vain pahainen torppa ja sankka metsä. Nyt ei paikkaa tahtonut tuntea entisekseen. Metsänreuna oli väistynyt kauas peltojen ja rakennusten taakse. Torpan paikalla oli valtavan suuri navetta. Sen vieressä kirmaili kymmenkunta vasikkaa aitauksessaan. Taaempänä näkyi rivi aittoja, keskentekoinen päärakennus ja muita pienempiä pytinkejä.

– Anteeksi, mutta nyt on pakko pysähtyä, sanoin Adolfserkulle ja pysäytin Stellan maantien sivuun.

Sarkaviitta, jonka Hedvig-täti oli pakottanut pukemaan ylleni, oli aivan liian kuuma, sillä viimeisetkin pilvenhattarat olivat haihtuneet taivaalta ja aurinko porotti suoraan selkään. Onneksi lierihattu, jonka olin sitonut nauhoilla leuan alle, suojasi päätä ja niskaa, muuten ne olisivat kärventyneet kevätauringossa.

– Anna se tänne! Adolf-serkku käski, kun yritin kääriä pak-sua sarkaviittaa pitkulaiseksi rullaksi, jonka saisi pysymään satulan edessä. Näki, että serkku oli tottunut liikkumaan kai-kenlaisten varustusten kanssa. Ei kestänyt kuin hetken, kun viittani oli päätyntyt siististi taiteltuna hänen toiseen satula-laukkuunsa.

Niin päästiin taas liikkeelle. Lämmin tuuli puhalsi takaa-päin ohuen ratsastusröijyni lävitse ja vilvoitti hikistä selkää. Vasta nyt pystyin nauttimaan siitä kevään ihanuudesta, joka meitä ympäröi. Maantie kiersi koivikkomäen syrjää ja koko rinne näytti olevan sinisenään vuokkoja. Vähän alempana tien toisella puolella avautui tasainen niitty, joka oli jo alkanut vihertää. Sen yläpuolella kaikui tauotta kiurujen liverrys.

Hetken päästä tie nousi rinnettä ylös ja sukelsi sankkaan kuusikkoon. Jonkin matkaa kuljettiin kivikkorinteellä solisevan puron viertä. Pihka tuoksui ja lintujen kuuroon liittyi koko ajan uusia ääniä, kun hevoset kapusivat kohti harjun lakea. Heti kun päästiin korkeimman kohdan ylitse, maan-tie lähti taas laskeutumaan jyrkästi alaspäin. Pohjoisrinteellä kuusikon kätköissä oli vielä likaista lunta. Varjossa oli niin viileää, että minua alkoi paleltaa. Onneksi edessä häämötti jo aurinkoinen peltoaukea.

Samassa väkevä lannanhaju lehahti vastaan. Muutama nainen ja pari nuorta poikaa näkyi levittävän lantakasoja lä-

himmällä peltosaralla. Toinen pojista, se joka seisoi talikko kourassa kasan päällä, heilutti meille lakinreuhkallaan. Yllätyin vähän, kun Adolf-serkkukin vastasi tervehdykseen heilauttamalla hattuaan.

– Kohta tullaan Ohkoisiin, serkku kääntyi sanomaan.
– Miltäs Hedda Noorasta tuntuu? Jos serkku haluaa levätä välillä, tuolla kylän laidassa on kievari...

– Ei, ei, jatketaan mielummin matkaa! vastasin kiireesti.
– Eikös täältä ole Frugårdiin vain vähän toista peninkulmaa?
– Jos hyvin käy, ehditään perille parahiksi päivällisaikaan, Adolf vastasi silmin nähden tyytyväisenä vastaukseeni.

Kylän laidalla joku lämmitti saunaa. Tuuli levitti räppänästä tulvivaa savua kohti maantietä. Tosiaan, nythän oli lauantai ja vanhan Valpurinpäivän aatto. Kotona Johannisbergissä olisin päässyt tänään saunaan ja ehkä myöhemmin Andersenin kanssa kokolle. Mahtoivatkohan ne Frugårdissa polttaa vapputulia?

Ohkoisten kylänvainiolla näkyi olevan enemmänkin väkeä. Yhtä sarkaa kynnettiin vielä, kun toista pitkin kulki mies kylvövakkaa kantaen ja viskoi jyviä kaksin käsin laajassa kaaressa vuoroin kummallekin puolelle.

– Tämä Mäkelä oli Ulrikin virkatalona vielä pari vuotta sitten, Adolf selitti, kun käännymme mäen päällä kapealle kärrytielle, joka kiersi tavallista suuremman talonpoikais-talon rakennuksia. – Sääli, ettei hän ole sen pitkän ulkomaan-matkansa jälkeen osannut oikein asettua aloilleen vaan on ruvennut hautomaan kaikenlaisia suunnitelmia.

Mieli teki kysyä, mitä Ulrik-serkku oikeastaan suunnitteli, mutta tuskin Adolf olisi ruvennut selostamaan minulle pikku-

veljensä aikomuksia, vaikka sukua olinkin. Jo pikkutyttönä Eriksnäsissä olin vähän pelännyt Ulrikiä. Serkku oli niin arvaamaton ja itsepäinen ja sai kaikenlaisia päänäpistöjä. Sekin lauttamatka merelle...

– Tuolla alhaalla tukkisillalla täytyy nousta ratsailta ja taluttaa hevoset yli, Adolf-serkku kääntyi huikkaamaan olkansa yli, kun hetken päästä käännettiin kärrytieltä vieläkin kapeammalle polulle, joka näytti laskeutuvan kohti jokirantaa.

Juuri kun kohottauduin jalustimille nähdäkseni, mistä sillasta Adolf oikein puhui, hän pysäytti hevosensa, hyppäsi vauhdilla satulasta ja viskasi hattunsa maahan.

Mitä ihmettä? Kiroisiko Adolf-serkku?

Siinä samassa mies lähti juosten kohti jokirantaa. Linus ei näyttänyt olevan millänsäkään isäntänsä äkkilähdöstä, rupesi vain nyhtämään kaikessa rauhassa ruohotupsuja polun laidasta. Varmuuden vuoksi laskeuduin itsekin satulasta, poimin serkun kolkkahatun maasta ja lähdin taluttamaan hevosia alas rantaan.

– Mikä hätänä? huusin Adolfile veden kohinan yli.

Samassa tajusin itsekin, miksi mies oli kironnut. Jokihan tulvi ihan ääriään myöten. Likaisenharmaa vesi oli temmannut rannoilta mukaan kokonaisia pajupensaita ja syöksyi nyt pärskyen sen puurakennelman yli, joka oli viritetty rantapenkereiden väliin. Aivan sillan yläpuolella jotakin outoa törötti kuohujen keskeltä. Oksiako ne olivat vai oliko tuo jokin juurakko?

Kaikki tapahtui nopeasti.

En ehtinyt edes huutaa, kun Adolf jo kahlasi sillalle, vaikka virtaava vesi ulottui häntä polviin. Mies tarttui vedestä töröttävään juurakkoon ja alkoi tempoa sitä kaksin käsin. Kun